

Martin Fahlgren

Kina, Albanien och Sovjetunionen 1956-57

Det är en myt att de kinesiska och albanska kommunistpartierna redan från allra första början principfast bekämpade Chrusjtjov och hans politik. I själva verket tog det flera år (1960) innan de tog upp striden på allvar – och då var det den ”fredliga samlevnaden” som stod högst på dagordningen. I denna artikel ska vi dock inte ta upp den sino-sovjetiska konflikten som sådan, utan enbart studera hur kineserna och albanerna förhöll sig till Chrusjtjov och det sovjetiska kommunistpartiet under perioden 1956-57. Det som intresserar oss här är de kinesiska och albanska ståndpunktstagandena när det gäller två frågor: 1) ”personkulten” (dvs Stalin-frågan) och 2) drabbningen mellan Chrusjtjovs och den ”partifientliga gruppen” (främst Molotov-Kaganovitj) i SUKP:s högsta ledning.¹

Chrusjtjov i Kina 1954. Längst till höger Mikojan

Kinas Kommunistiska Parti (KKP) och SUKP:s 20:e partikongress

Den omedelbara officiella kinesiska reaktionen på SUKP:s 20:e partikongress och kampen mot ”personkulten” var oreserverat stöd.

En artikel som blivit mycket omtalad (den kom senare att spela en viss roll i den sino-sovjetiska konflikten) är en lång redaktionell artikel i *Folkets Dagblad*, 5 april 1956, ”Om de historiska erfarenheterna av proletariatets diktatur”. Senare, 29 december samma år, publicerade *Folkets Dagblad* en uppföljare, ”Mera om de historiska erfarenheterna av proletariatets diktatur”.²

I ingressen till ”Om de historiska erfarenheterna av proletariatets diktatur” läser vi:

¹ Vid Moskvamötet 1960 tog albanerna upp frågan om Stalin, dvs ”personkulten”, främst ihop med Jugoslavien-frågan, medan den ”partifientliga gruppen” inte verkar ha kommit på tal överhuvudtaget.

² *The Historical Experience of the Dictatorship of the Proletariat*, Foreign Languages Press Peking 1959.

Artiklarna finns på Internet (engelska): [On the Historical Experience of the Dictatorship of the Proletariat](#) resp. [More on the Historical Experience of the Dictatorship of the Proletariat](#)

Frågan om att bekämpa personkulten intog en viktig plats i diskussionerna under den 20:e partikongressen. Kongressen blottade mycket skarpt utbredningen av personkulten, som under en lång period i Sovjets liv har givit upphov till många fel i arbete och har lett till skadliga konsekvenser. Denna modiga självkritik när det gäller SUKP fel i det förflutna vittnar om en hög principiell nivå i det inre partilivet och om marximen-leninismens stora vitalitet.³

Syftet med artikeln var att för det kinesiska folket förklara vad ”kampen mot personkulten” gällde och samtidigt ge en balanserad bild av Stalin, där man förutom Stalins ”fel” även framhöll hans ”förtjänster”. Båda artiklarna använde kineserna senare i polemiken mot SUKP, för att visa att de gjort en mer ”allsidig” Stalin-bedömning än Chrusjtjov.

Om man jämför ”Om de historiska erfarenheterna ...” med Chrusjtjovs tal så ser man flera likheter, t ex framhålls Stalins kamp mot trotskister, zinovjevister osv som något positivt (vilket faktiskt även Chrusjtjov gör). Artikeln innehåller även många kritiska synpunkter på Stalin. Här följer några smakprov:

Marxist-leninister är av åsikten att ledare spelar en stor roll i historien. Folket och deras partier behöver föregångare som kan företräda folkets intressen och vilja, stå i främsta stridslinjen i deras historiska strider, och tjäna som deras ledare. Men när en ledare för partiet eller staten ställer sig över och ovanför partiet och massorna, istället för mitt ibland dem, när han fjärrar sig från massorna, upphör han att ha en allsidig inträngande insikt i staten angelägenheter. Så länge det var fallet kunde inte ens en så enastående person som Stalin undvika att ta orealistiska och felaktiga beslut i vissa viktiga frågor... Under den sista delen av sitt liv fann Stalin allt mer nöje i denna personkult och bröt mot partiets demokratiska centralism och principen att kombinera ett kollektivt ledarskap med individuellt ansvar. Som ett resultat av detta gjorde han allvarliga misstag: exempelvis utvidgade han omfattningen av förtrycket av kontrarevolutionen, han var inte tillräckligt vaksam på randen till det antifascistiska kriget, han tog inte tillräcklig hänsyn till jordbrukets fortsatta utveckling och böndernas materiella välstånd, han gav vissa felaktiga råd angående den internationella kommunistiska rörelsen, och tog i synnerhet ett felaktigt beslut i frågan om Jugoslavien. I dessa frågor föll Stalin offer för subjektivism och ensidighet och avlägsnade sig från den objektiva verkligheten och från massorna.

Personkulten är en rutten kvarleva från mänsklighetens långa historia. Personkulten har sina rötter inte bara i de utsugande klasserna utan också i småproducenterna. Det är välkänt att patriarkatet är ett resultat av småproducenternas ekonomi...

Kampen mot personkulten, som inleddes av Tjugonde kongressen, är en mäktig och modig kamp från kommunisterna och Sovjetunionens folk för att rensa undan de ideologiska hinder som står i vägen för deras framsteg...

Stalin överdrev felaktigt sin egen roll och ställde sin egen individuella auktoritet i motsatsställning till det kollektiva ledarskapet och som ett resultat av detta kom vissa av hans handlingar stå i motsättning till vissa grundläggande marxist-leninistiska uppfattningar som han själv propagerat. Å ena sidan insåg han att det var massorna som gjorde historien, att partiet ständigt måste vara förbundet med folket och att den inre partidemokratien och självkritiken och kritiken underifrån måste utvecklas. Å andra sidan accepterade han och odlade personkulten, och hängav sig åt individuella handlingar... Stalin misslyckades med att dra lärdom av isolerade, lokala och temporära misstag och misslyckades på så sätt med att hindra att de blev allvarliga misstag av långvarig eller nationell natur. I den senare delen av sitt liv kom Stalin att alltmer finna nöje i sin personkult och våldförde sig på partiets system av demokratisk centralism och principen att kombinera kollektivt ledarskap med individuellt ansvar. Som ett resultat av detta gjorde han allvarliga misstag: exempelvis han utvidgade omfattningen av kontrarevolutionens undertryckande, han brast i vaksamhet omedelbart före det anti-fascistiska kriget, han misslyckades med att ägna tillbörlig uppmärksamhet åt den vidare utvecklingen av jordbruket och böndernas materiella välfärd, han gav en del dåliga råd i den internationella kommunistiska rörelsen, och i synnerhet så tog han ett felaktigt beslut när det gällde

³ *The Historical Experience of the Dictatorship of the Proletariat*, Foreign Languages Press Peking 1959, sid 1.

Jugoslavien-frågan. I dessa spörsmål föll Stalin offer för subjektivism och ensidighet och avskilde sig själv från den objektiva verkligheten och från massorna.⁴

...

Kinas Kommunistiska Parti gratulerar Sovjetunionens Kommunistiska Parti för dess stora landvinningar i dess historiska kamp mot personkulten.⁵

I slutet av artikeln understryks behovet av en ”allsidig analys” av Stalin:

Några människor anser att Stalin hade fel i allt. Det är en allvarlig missuppfattning. Stalin var en stor marxist-leninist, men samtidigt en marxist-leninist som begick ett flertal svåra misstag utan att inse att de var misstag. Vi borde betrakta Stalin i historiskt perspektiv, göra en ärlig och allsidig analys för att utröna i vilka avseenden han hade rätt och i vilka avseenden han hade fel, samt dra nyttiga lärdomar därav. Både det som han gjorde rätt och det som han gjorde fel var företeelser inom den internationella kommunistiska rörelsen och bar sin tids prägel. Som helhet betraktad är den internationella kommunistiska rörelsen endast lite mer än hundra år gammal och det är bara 39 år sedan Oktoberrevolutionens seger. Erfarenheterna inom många fält av den revolutionära verksamheten är alltjämt otillräcklig. Stora ting har utträttats, men det förekommer alltjämt tillkortakommanden och misstag.⁶

Någon kritik *mot* Chrusjtjovs ”kamp mot personkulten” framförs inte – tvärtom så uttalas stöd till SUKP:s ”historiska kamp mot personkulten”. Däremot vill man inte förkasta Stalin helt, vilket är ganska naturligt eftersom ett totalt förkastande skulle undergräva KKP:s och Maos egen auktoritet. Det är osannolikt att Chrusjtjov skulle haft något att invända mot innehållet i denna artikel (i sin polemik mot kineserna i mitten av 60-talet konflikten, hänvisar SUKP flera gånger till artikeln i positiva ordalag, vilket bekräftar vår bedömning).

Kineserna framhåller politiken gentemot Jugoslavien som ett exempel på Stalins ”misstag” (se citatet ovan). Att detta inte var något tillfälligt hugskott – vilket man skulle kunna tro eftersom kineserna på 60-talet tvärtom skulle *försvara* Stalins politik gentemot Tito – bekräftas av Enver Hoxha, som avslöjar att han vid sitt Kina-besök 1956 träffade Mao som då kritiserade Stalins Jugoslavien-politik (jugoslaverna var ”goda marxistiska män” påstås Mao ha sagt). Detta stod i överensstämmelse med Chrusjtjovs linje, men var mycket irriterande för Hoxha.⁷

Anmärkning: Jugoslavien-politiken hade alltid varit ett känsligt ämne för albanerna och efter brytningen med Kina kritiserade Enver Hoxha vid upprepade tillfällen skarpt kineserna för deras ”opportunistiska hållning” när det gällde Jugoslavien.⁸

I september 1956 höll KKP sin 8:e kongress. Tal och resolutioner från kongressen publicerades (även på engelska) samma år.⁹ Anmärkningsvärt är att Maos inledningstal inte finns med i hans *Valda verk*. Inte heller har kineserna i andra sammanhang framhållit denna partikongress. Varför? Ja, en anledning kan ju vara att SUKP tydligen uppskattade vad som sades på kongressen, ty i sin polemik mot KKP citerar ryssarna flitigt från kongresstalen.

I sitt öppningstal (15 september) sade Mao:

Våra sovjetiska kamrater och sovjetfolket har handlat enligt Lenins anvisningar. På kort tid har de nått strålande framgångar. (*Långvariga applåder*) Vid sin för inte länge sedan avhållna 20:e kongress, utformade Sovjetunionens Kommunistiska Parti många korrekta politiska ståndpunkter

⁴ A.a. sid 7-9.

⁵ A.a. sid 11.

⁶ A.a. sid 18.

⁷ Enver Hoxha, *Reflections on China*, vol 1, Tirana 1979, sid 85.

⁸ Se text boken Enver Hoxha, *Imperialismen och revolutionen*, utgiven av svensk-albanska föreningen, 1979, särskilt kapitlet ”Mao Tsetungs tänkande”.

⁹ *The Eighth National Congress of the CCP*, Peking, 1956. Flera av talen, bl a Maos och Liu Shaoqi:s finns numera tillgängliga online på Internet.

och kritiserade brister som funnits i partiet. Man kan med tillförsikt säga, att detta kommer att medföra mycket stora framsteg i deras arbete.¹⁰

I centralkommitténs politiska rapport, som (samma dag) föredrogs av Liu Shaoqi, sades bl a

Sovjetunionens kommunistiska partis 20:e kongress i februari detta år är en mycket viktig politisk händelse av världsomfattande betydelse. Kongressen utarbetade inte bara den storslagna sjuåriga femårsplanen och en hel rad av mycket viktiga politiska direktiv, som syftar till en vidareutveckling av socialismens sak, och fördömde personkulten, som hade lett till allvarliga konsekvenser inom partiet, utan framlade också förslag om en vidareutveckling av den fredliga samlevnaden och det internationella samarbetet samt gjorde en framstående insats ifråga om internationell avspänning.

Och Deng Xiaoping kompletterade med:

Leninismen kräver, att beslut rörande alla viktiga frågor inom partiet skall fattas av vederbörande kollektiv och inte enväldigt. SUKP:s 20:e kongress klargjorde övertygande den mycket stora betydelsen av att man orubbligt efterlever principen om kollektiv ledning och bekämpar personkulten. Detta klarläggande har haft en ofantlig inverkan inte bara på SUKP utan också på övriga kommunistiska partier i världens alla länder.¹¹

Vi konstaterar således att kineserna, åtminstone under året 1956, som vi studerat ovan, uttalade stöd för ”kampen mot personkulten”.

I själva verket uttalade kineserna stöd för denna även vid kommunistpartiernas möte i Moskva i november 1957, vilket Enver Hoxha avslöjar i sin bok ”Chrusjtjoviterna” (kapitel 10). Hoxha citerar där Mao som bl. a. yttrade följande:

Se hur fritt vi pratar nu. Om Stalin vore här så skulle det ha varit svårt att prata så här. Då jag mötte Stalin så kände jag mig som en elev framför sin lärare, medan vi med kamrat Chrusjtjov kan prata fritt, som jämlika kamrater... Med kritiken mot kulten av individen kändes det som om ett tungt tak som pressade ner oss och hindrade oss att korrekt förstå frågor lyftes från oss. Vem lyfte bort detta tak från oss – Kamrat Chrusjtjov – och nu tackar vi honom för detta.

Under den sino-sovjetiska konflikten på 60-talet kritiserade kineserna skarpt Chrusjtjov när det gällde Stalin-frågan. Denna kinesiska polemik granskas i min artikel *Mao, KKP och frågan om Stalin*, som också utförligt dokumenterar och klargör Mao syn på Stalin.

Albanska Arbetets Parti (AAP) och SUKP:s 20:e partikongress

Nå AAP då? Var de bättre på att ställa upp till Stalins försvar? Nej! Fyra månader efter SUKP:s 20:e partikongress höll Hoxha en rapport för AAP:s 3:e kongress, där han skarpt angrep Stalin och personkulten.¹²

I AAP:s historia (från 1972) har man stort besvär med att bortförklara detta. För det första citeras aldrig Hoxhas rapport. I stället använder man flera sidor till att kritisera Chrusjtjov och 20:e partikongressen och skriver sedan:

Tredje kongressen beslutade enhälligt och utan minsta tvekan att fortsätta den marxist-leninistiska kurs, som partiet följt alltsedan det bildats.

En revolutionär-marxistisk anda – i grunden motsatt den revisionistiska anda som genomsyrade slutsatserna och besluten från SUKP:s 20:e kongress – präglade alla slutsatser och beslut som fattades på Arbetets partis Tredje kongress.

¹⁰ *The Eighth National Congress of the CCP*, bd I, sid 10. Avsnittet citeras även i *Den stora polemiken*, Oktoberförlaget, 1977, sid 396.

¹¹ *Den stora polemiken*, sid 396.

¹² Enver Hodja, *Report d'Activite du Comite Central du Parti du Travail d' Albanie au IIIe Congress du Parti*, 25 maj 1956, Tirana, 1956, sid 180-84

Emellertid fördömde inte Tredje kongressen öppet de anti-marxistiska teserna från SUKP:s 20:e kongress. Arbetets partis centralkommitté hade meddelat den sovjetiska ledningen sitt motstånd och sina reservationer mot många av deras teser och handlingar. Samtidigt gav Folkrepubliken Albanien press avsiktligt olika värderingar, som praktiskt taget stod i motsättning till den 20:e kongressens. Men vid Tredje kongressen kunde Arbetets parti inte uttrycka sin opposition och sina reservationer mot SUKP:s 20:e kongress slutsatser offentligt, eftersom vid den tidpunkten skulle en sådan handling ha gynnat kommunismens fiender... Dessutom stod vid den tidpunkten inte de verkliga syftena, som Chrusjtjov-gruppen hoppades kunna uppnå med sina nya teser, helt klara.¹³

Således ignoreras Hoxhas rapport (där personkulten angreps). Man erkänner att ingen albansk kritik riktades mot Chrusjtjov, men försvarar sig med att det inte var möjligt att offentligt kritisera Chrusjtjov. Vidare hävdas att de i praktiken gick emot vissa av Chrusjtjovs politiska ståndpunkter. Detta är otvivelaktigt sant när det gäller Jugoslavien-politiken (som Hoxha & Co inte ville ändra). Detta gäller även det faktum att albanerna – i motsats till alla övriga öst-europeiska stater och trots påtryckningar från ryssarna (via den sovjetiske partiideologen Michail Suslov) – vägrade att till förnyad prövning ta upp de politiska rättegångar som hölls i slutet av 40-talet (där Koci Xoxe m fl hade dömts till döden).

KKP, AAP och den ”partifientliga gruppen”

I mitten av juni 1957 drabbade Chrusjtjov samman med Malenkov och gammelstalinisterna Molotov och Kaganovitj. Slutresultatet är välkänt: de senare förlorade och uteslöts från ledningen.

Man tycker att både KKP och AAP vid det här laget, över ett år efter 20:e partikongressen, borde ha klart för sig vad som höll på att hända i Sovjetunionen (senare hävdade man ju att det 1956 skett en kontrarevolutionär kupp). Ja, låt oss se vilka reaktionerna var från våra marxist-leninistiska centra ...

I november 1957 hölls i Moskva ett internationellt möte, ”de kommunistiska och arbetarpartiernas sammanträde i Moskva”, det s k Moskvamötet, där Chrusjtjov försökte få den världskommunistiska rörelsens stöd för sin utrikespolitiska linje. Detta möte har senare, av kineser och albaner, framhållits som den första konfrontationen mellan den ”marxist-leninistiska” linjen och Chrusjtjov-revisionismen.¹⁴ Vad sades då där om kampen mot ”personkulten”, utrensningen av Molotov & Co osv?

Under Moskvamötet höll Mao (6:e november) ett offentligt tal inför Högsta sovjet. I detta tal välkomnade Mao elimineringen av Molotov-gruppen *och* uttalade stöd för de ”marknads-socialistiska” åtgärder som införts efter SUKP:s 20 kongress. Han yttrade bl a:

Sovjetunionens kommunistiska partis kreativa tillämpning av marxismen-leninismen, i fråga om att tackla de praktiska uppgifterna har säkrat obrutna framgångar i det sovjetiska folkets uppbyggnadsarbete. Det kämpande program för ett kommunistiskt uppbygge i Sovjetunionen som lades fram inför Sovjetunionens kommunistiska partis tjugonde kongress är ett bra exempel på detta. De kloka åtgärder som vidtogs av Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté i frågorna om att övervinna personkulten, utveckla jordbruket, omorganisera industri- och byggadministrationen, utvidga unionsrepublikernas och de lokala organisationernas makt, gå emot den partifientliga gruppen, befästa partiets enhet och förbättra partiets och det politiska arbetet i Sovjets armé och

¹³ *Albanska Arbetets Partis Historia*, Bokförlaget Oktober, 1973, sid 364-65

¹⁴ Meningsskiljaktigheterna vid detta Moskva-möte var inte särskilt utvecklade. Kineserna har senare främst framhållit att de kritiserade idén om ”fredlig övergång till socialismen”. För albanernas del var det relationerna till Titos Jugoslavien som stod i förgrunden, vilket även framgår av den officiella *Arbetets partis historia* från 1971: ”Vid denna tidpunkt riktade partiet spjutspetsen i sin kamp mot den jugoslaviska revisionismen...” (sv. övers 1973, s. 377).

flotta, kommer utan tvekan att ytterligare främja konsolideringen och utvecklingen av alla dessa åtaganden i Sovjetunionen.¹⁵

Enver Hoxha kommenterar Maos agerande under Moskvamötet på följande sätt (kommentarerna nedtecknade 1964):

Kamrat Mao prisade och stödde Chrusjtjov offentligt; i själva verket samtyckte han till fördomandet av ”Molotovs antipartigrupp” osv och förordade fullständig enhet med Chrusjtjovgruppen.

Vidare:

De kinesiska kamraterna måste ha varit missbelåtna med Stalin, eftersom det var uppenbart i Maos uttalande vid Moskvamötet, när han sade att när han först mötte Stalin i Moskva, så hade han ”rollen av en skolpojke. Och även om vi var broderpartier så var vi inte jämlikar. Nu däremot”, tillade Mao, ”när vi möter Chrusjtjov, så är vi som bröder”. Dessa anmärkningar från Maos sida var ett ”fördömande” av Stalin, ett fördömande av ”personkulten” och ett godkännande av Chrusjtjovs linje.¹⁶

Albanerna själva då? Ja här har vi betydligt mindre dokumentariska bevis. Vi vet dock att inte heller albanerna tog avstånd från elimineringen av Molotov & Co. Tvärtom! Frågan behandlades vid AAP:s CK:s plenum den 4 juli 1957, där Enver Hoxhas rapporterade om den ”partifientliga gruppen” och om SUKP:s CK:s resolution i frågan (från den 29 juni 1957). AAP:s CK-möte gav ut en kommuniké, där det förklarades att AAP:s plenum ”enhälligt fördömde den partifientliga gruppen och dess fraktionsverksamhet”.¹⁷

Att albanerna inte var särskilt imponerade över Molotov-gruppens försvar av ”marxismen-leninismen” bekräftar Enver Hoxha i sin bok *The Khrushchevites*, där han skriver följande om den ”partifientliga gruppen”:

Således, efter detta misslyckade försök från Stalins gamla medkämpar, som hade associerat sig själva med förtalet av hans ärofulla arbete, benämndes de en ”partifientlig grupp” och fick det slutliga slaget från chrusjtjoviterna. Ingen grät över dem, ingen tyckte synd om dem. De hade förlorat den revolutionära andan, de var inte längre marxist-leninister utan bolsjevismens kadaver. De hade enats med Chrusjtjov och tillåtitt att skit kastades på Stalin och hans verk, de försökte göra något, men inte på partiets väg, eftersom inte heller för dem existerade partiet.¹⁸

Enver Hoxha har rätt i att Molotov-gruppen inte protesterade mot Chrusjtjovs ”hemliga tal” osv, men som vi sett har inte heller Enver speciellt mycket att skryta med när det gäller detta. Det är också intressant att konstatera att om vi tar Hoxhas uttalande på orden så fanns det överhuvudtaget inga ”marxist-leninister” i SUKP:s ledning efter Stalins död, vilket i sig är ett förödande bokslut över Stalins politik: *Stalin hade suttit vid makten i ett kvarts sekel och vid hans död fanns inte en enda marxist-leninist kvar i ledningen!* Vi håller med om denna slut-

¹⁵ Detta tal finns givetvis heller inte med i Mao:s officiella *Valda verk*. Det publicerades dock i den engelskspråkiga tidskriften *People's China* den 1 december 1957. Det ingår nu även i den ovannämnda *Selected Works of Mao Tse-tung, Volume VII*.

Enligt den sovjetiske partiideologen Suslov skulle Mao vid Moskvamötet även ha yttrat: ”I Sovjetunionen har läget såväl inrikespolitiskt som utrikespolitiskt betydligt förbättrats under de senaste 4-5 åren, efter Stalins död. Detta vittnar om att den linje, som kamrat Chrusjtjov företräder, är riktigare och att motståndet mot denna linje är felaktigt.” (*SUKP:s kamp för den internationella kommunistiska rörelsens enhet*, APN, 1964, sid 95). Det finns ingen anledning att betvivla sanningshalten i detta – om Mao hade felciterats skulle kineserna ha påpekat det i sin polemik.

¹⁶ Enver Hoxha, *Reflections on China*, a.a., sid 85-86. I *Imperialismen och revolutionen*, a.a. sid 226, citeras Maos uttalande om Stalin i lite andra ordalag, fast innebörden är densamma: ”I Stalins närvaro kände jag mig som en elev som stod inför sin lärare, medan Chrusjtjov och jag känner oss som kamrater, vi känner oss obesvärade”.

¹⁷ *Albanija Informatsionje Bjulletin*, Folkrepubliken Albanien Moskva-ambassad, Nr. 12, 15:e juli 1957, s. 4.

¹⁸ Enver Hoxha, *The Khrushchevites, Memoirs*, Tirana 1980, sid 187.

sats – i själva verket vet vi också varför: Stalin hade utrensat allihop! Denna slutsats skulle givetvis inte Enver Hoxha skriva under – det skulle dock vara intressant att veta hur han själv förklarar avsaknaden av ”marxist-leninister” (dvs i hans fall hängivna stalinister) i SUKP:s ledning – tyvärr kommer vi aldrig att få veta det, eftersom Hoxha är död sedan många år och hans eget stolta ”marxist-leninistiska” parti har förlorat makten – där fanns uppenbarligen inte heller tillräckligt med ”marxist-leninister” – så inte heller Hoxha lyckades särskilt väl.

Molotov om Mao

Vi har nu tittat på hur kineser och albaner reagerade och såg på den ”partifientliga gruppen” och vi kunde konstatera att åtminstone Enver Hoxha inte hade särskilt mycket till övers för Molotov & Co. När det gäller kineserna så har vi överhuvudtaget inte hittat något uttalande i denna fråga. Hur ligger det då till åt andra hållet, dvs hur såg stalinisterna med Molotov i spetsen i sin tur på Mao och kineserna (Molotov nämner överhuvudtaget inte albanerna i sina ”minnen”)?

Så här säger Molotov (första stycket syftar på det Sovjet-besök som Mao gjorde i dec 1949 - feb 1950):

Jag pratade med Mao och föreslog sedan Stalin att han skulle ta emot honom. Han var en slipad karl, en bondeledare, något av en kinesisk Pugatjov. Han var naturligtvis långtifrån en marxist – han erkände för mig att han aldrig läst Marx’ *Kapitalet*.

Bara hjältar kunde läsa *Kapitalet*. När jag var i Mongoliet och talade med den kinesiska ambassadören – han var trevlig mot mig – sade jag ”Ni vill snabbt skapa en metallindustri, men de åtgärder som ni har planerat – bakgårdsmasugnar – är orimligt och kommer inte att fungera.” Jag kritiserade kineserna, och jag klandrades sedan för detta av våra egna. Men det var så uppenbart dåraktigt! ... Bakgårdsmasugnar för att producera värdelös metall – dumheter.¹⁹

Enligt Molotov var således Mao ingen marxist och politiken under stora språnget (med ”bakgårdsmasugnar”) var galenskaper (Molotov har givetvis rätt på dessa punkter) – inga höga tankar om Mao & Co således. Mao kunde knappast heller ha sett speciellt positivt på Molotov. Det var därför heller inte förvånande att man inte kunde enas om ett gemensamt agerande i kampen mot Chrusjtjov, trots att det borde ha funnits utrymme för detta.

Molotovs nedvärderande kommentar om Maos icke-marxism är för övrigt inget förvånande, ty det finns från sovjetiskt håll flera uttalanden med liknande innebörd. Det förmodligen mest kända är Stalins kommentar till den amerikanske Moskva-ambassadören Averell Harriman den 10 juni 1944:

De kinesiska kommunisterna är inga äkta kommunister, de är ”bluffkommunister” [el. ”margarinkommunister”].

En dryg månad senare (31 augusti) lät Molotov de amerikanska diplomaterna Patrick Hurley och Donald Nelson förstå att ”kommunisterna i Kina kallade sig för kommunister, men hade i själva verket inget att göra med kommunismen och om deras levnadsförhållanden ändrades skulle de glömma att de var kommunister”. Ytterligare ett exempel: Enligt Chrusjtjov brukade Stalin ”säga att Mao var en bluffmarxist (*pestjanij marxist*)”.²⁰

MF augusti 2006 (uppdaterat/kompletterat september 2011)

¹⁹ *Molotov Remembers – Inside kremlin Politics*, Ivan R. Dee, 1993, sid 81.

²⁰ *Chrusjtjov minns*, Bonniers, 1971, sid 460. Se även Claudín, *Krisen i den kommunistiska rörelsen*, del 2, sid 336-337, som innehåller fler detaljer kring Harrimans och Hurleys Sovjet-besök 1944 m m (finns på marxist-arkivet: [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 2](#)).